

Uredniki Jezika in slovstva, bralci in člani Slavističnega društva Slovenije želimo akademiku prof. dr. Antonu Bajcu ob njegovi petinosemdesetletnici, da bi s svojim delavnim peresom in besedo še dolgo bogatil našo slovenistiko.

Razprave in članki

Štefan Barbarič

Slovanska knjižnica v Ljubljani

ŠENOVA IN SLOVENCIMA*

Prva beseda bodi beseda blagega spomina na našega prijatelja, starejšim študijskega sopotnika, mlajšim akademskega učitelja, na proučevalca jezikovnega izraza in pisatelja Šenoa, pred kratkim preminulega profesorja dr. Vatroslava Kalenića.

– Neobhodno je na početku, makar je posve neoriginalno, izreći pohvalu Augustu Šenoi i njegovu djelu, odati mu priznanje kao čovjeku i umjetniku, spomenuti vrijednost njegovih djela, koja su i po opsegu i po osobinama, i jezičnim i literarnim i estetskim, ostala impresivna sve do danas.

Tako beremo v začetku traktata *Sintaksa Šenoina jezika u funkcijama izraza*, ki ga je prof. Kalenić objavil v Umjetnosti riječi 1969. Traktat predstavlja zgošćen povzetek Kalenićevega razpravljanja v disertaciji, s katero si je nekaj let pred tem pridobil doktorat na zagrebški fakulteti. Na tem zboru omenjamo študijo o Šenoi tudi zavoljo tega, ker jo je izdelal v prvi polovici službovanja na ljubljanski slavistiki in ker je – kakor je razvidno iz našega programa – iz tega kompleksa napovedal predavanje za današnji zbor. Ni naša stvar, da se ustavljamo ob Kalenićevi študiji, o njej je dala kompetentno sodbo kroatistična znanost, ki ji priznava metodično izvornost in koncizno izdelavo. (Tako npr. fungira Kalenićev traktat med petimi, ki so bili objavljeni v celoti v zadnji knjigi serije Djela Augusta Šenoa: D. Jelčić, A. Š. u očima kritike, 1978.) Za sorazmerno kratko obdobje, kolikor je bilo Kaleniću dano delovati v znanosti, pomeni nedvomno visok dosežek, da ga danes uvrščajo med najvidnejše jugoslovanske strokovnjake na področju stilistike oziroma stilografije (kakor je to dvojce po načinu Petra Guberine tudi sam razlikoval, namreč, da se stilografija specificira na analizo literarnega izraza individualno po piscih).

V naslednjem referatu o Šenoi pri Slovencih razpravljam predvsem o tem, koliko se je Šenoa zanimal za Slovence in seveda, koliko so v njegovi literarni tvornosti zastopane

* Referat s slavističnega zborovanja v Mariboru 8. oktobra 1981 (v hrvaščini na Šenoovem simpoziju v Zagrebu 4. decembra 1981).

slovenske snovi, in kolikor mogoče dodatno, kdaj in kako smo se na Slovenskem seznanjali z njegovo literaturo (v okviru referata omejeno na prve prevode in zgodnje informacije). Samo pritrčiti velja ugotovitvi, »da v vsej hrvatski književnosti do današnjega dne ne bi našli avtorja, ki bi bil intimneje povezan s Slovenci, kot je bil Šenoa« (Tone Potokar, Delo 16. III. 1968). Naslednje razpravljanje je namenjeno razgrnitvi problematike, ki se veže na navedeno, splošno sprejeto misel.

A. Najbolj znani Šenoovi pripovedi s slovensko snovjo sta Prijan Lovro (Vijenac 1873) in Karamfil s pjesnikova groba (Vijenac 1878). Poleg tega dvojnega najdemo še – kar je manj znano – nekaj pesemskih primerov, ki jih je navdihnilo Bohinjsko jezero s Savico, več miljejskih povezav in vrsto časnikarskih prispevkov, ki se dotikajo političnega položaja Slovencev.

Prijan Lovro je zgodba o tragični usodi Lovra Mahniča, slovenskega visokošolca, s katerim je Šenoa v začetku 60. let delil v Pragi stanovanje in se je ob tem поблиže spoznal in prijateljil z njim. Že s podnaslovom »istinita priča« je pisatelj poudaril, da pripoved o prijatelju Lovru temelji na resničnih dogodkih in na neizmišljenih osebah. In dejansko je ogrodje zgodbe trdno in zanesljivo komponirano po stvarnem dogajanju (kakor je to za Mahničeve zadnje dneve in za njegov samomor po izvornih uradnih dokumentih ugotovil Tomo Matič, Građa 1904). Resda je pisatelj dogajanje emotivno privzdignil, ga v dialogih literariziral (tudi s tem namenom, da pokaže redko literarno razgledanost nosilca svoje zgodbe) ter je prijatelja Mahniča, kakor pripominja Barac, rahlo idealiziral, toda vse to ne do tolike mere, da bi ob tem le malo obledeli ali se porazgubili prvotni realni dogajalni obrisi. Šenoa se kot pisatelj pač ni mogel zadovoljiti s samo reprodukcijo zunanje zgodbe, marveč jo je želel opomeniti, skušal je najti globlja gibala dejanj in na določen način pojasniti žalosten konec (tragiko) nadarjenega podeželskega fanta, ki se je iz domače (kraške) revščine pretolkel do zaželenega izobraženskega poklica. Pri tem pisatelj ni niti najmanj zakrival temnih, morda celo odbijajočih strani njegovega karakterja, njegovega rezkega temperamenta in hkratnega pomanjkanja vzdrževanja življenjskega ravnovesja, kar je posebej prišlo do izraza v tako rekoč drastičnih primerih srečanja z ženskami, začenski s socialnoekonomsko višje postavljeno Malvino (odhod iz bogoslovja).

Slovenska literarna zgodovina omenja Lovra Mahniča na več mestih. Najprej ob Levstiku, ki je bil po letnici rojstva in po študiju za leto starejši (medtem ko je bil Stritar v gimnaziji leto dni za njim). Mahnič je očitno že zgodaj gojil tudi literarne ambicije, saj je – kakor je razvidno iz prvega znanega pisma takratnega olomuškega teologa na Stritarjev naslov decembra 1854 – nameraval napisati oceno Levstikovih Pesmi in je v tej zvezi želel pojasniti za protagonist Ježe na Parnas. Iz Mahničeve povezave z našim kritikom so se ohranila štiri pisma, ki pričajo o nadvse neposrednem razmerju med obema, tako je npr. Mahnič kot profesor na Reki sporočil decembra 1860 Levstiku, da s Trdino nista z zadovoljstvom sprejela objave njegove ocene Cigaletovega slovarja, ker jo je prinesel ljubljanski nemški list (pismo objavil v Slovanu 1917 A. Žigon). Daljši pasus namenja Mahniču Trdina v spominih Bachovi huzarji in Iliri (1903). Ko poudarja narodno osveščenost svojega gimnazijskega kolega na Reki, navaja nazorne primere, kako se je Mahnič upiral potujočevalskemu šolskemu sistemu, konkretno njegovemu predstavniku ravnatelju Vidicu. Tako beremo pri Trdini: »Lovro Mahnič je veliko bolj znan Hrvatom nego svojim slovenskim rojakom. Slavni hrvaški romanopisec Šenoa je priobčil njegov vekopis z naslovom 'Prijatelj Lovro'. Od prirode je prejel Mahnič presijajne darove, moglo bi se reči genijalnost. Mladi duh mu je letal predrzno nebu pod oblake, dokler mu niso perotij obežili prozajični dolgovi.« In dalje: »Učil se je v ljubljanski gimnaziji tako marljivo ne le šolskih predmetov nego tudi tujih jezikov in višje znanosti, da so trdili vsi vrstniki njegovi: Dijak Mahnič zna in ve več nego njegovi profesorji.« In še: »Imel je sploh mnogo sovražnikov radi svoje nebrzdane prepirljivosti in zadirčnosti. Prepiral se je rad z vsakim človekom in za vsako malenkost po cele ure, če mu ni pobegnil.« (TZD III, 387).

Trdinova sodba ugotavlja Mahničeve lastnosti, tako tudi njegovo življenjsko neprilagodljivost z dobre in slabe strani, in je seveda brez dlake na jeziku, v mnogem manj prizanesljiva kot je bila literarizirana podoba, kakršno je s precej pietetno gesto začrtal hrvatski novelist (»strastan«, »vrli prijatelj«, »nesretni genij«). Videti je, da Trdina o Mahničevem nadaljevanju šolanja in o njegovem zaključku v Pragi ni ohranil v spominu prav nič, ker trdi, da je »prijatelj Lovro« z Reke odšel v Osijek (medtem ko pri Šenoi lahko zasledujemo njegovo življenjsko pot do Prage in dalje v zaznavno označena Osijek in Split; čeprav brez polnega imena, toda spoznavna na prvi pogled).

Še en drobec zasluži zanimanje. Iz Stritarjeve korespondence sledi, da je naš rojak, ki je maturiral v Ljubljani leta 1854, živel leta 1855 in 1860 kot študent na Dunaju (po vsem videzu skozi vse obdobje med obema letnicama). Pri Šenoi je ves dunajski čas skrčen na dve leti. To je – literarno gledano – seveda povsem postransko, vendar stvari ne gre prezreti, ker nakazuje, da pisateljevo spominjanje oziroma poznavanje Mahničevih življenjskih dejstev že zaradi desetletnega časovnega odmika ni moglo biti v vseh smereh enakomerno.

Naposled lahko ugotovimo, da je Šenoa zelo prodorno orisal tako Mahničev intelektualni profil kot različne ambiente (od notranjske vasi do praških študentskih razmer). Za okvir zgodbe je izbral aktualno noto in tudi poanto izgubljene eksistence je smiselno izostril: »Čovjek koj bi u velikih sretnih okolnostih bio postao velikim čovjekom, koj je u naših malih okolnostih postao žrtvom ...«

Znameniti *Karamfil s pjesnikova groba* (preveden v več jezikov, v slovenščini Nagelj s pesnikovega groba) je zgodba, vzeta iz dijaškega življenja (»đačka pričica«). V glavnem razlagajo, da so ji snov dala pisateljeva doživetja in občutja na potovanju v slovenske alpske kraje po maturi leta 1857: takrat, poleti, da se je Šenoa skupaj s prijateljem Albertom (Alfonz Mošè oziroma Mosche, poznejši pravnik in javni delavec, znan tudi iz Vošnjakovih Spominov) napotil prek Brežic in prek Ljubljane (po pričevanju sina Milana) v Kranj, kjer sta se nastanila v gostilni pri Stari pošti pri prijateljevih sorodnikih (Mayerjevih, tako se je pisala tudi Mošetova mati). Od tod sta obiskala Bled in Bohinjsko jezero.

Ob tej poti in ob tej snovi se porajajo vprašanja, ki jih niti hrvatska niti slovenska literarna znanost doslej še ni uspela do konca pojasniti. Najprej, ali je potovanje v slovenski gorenjski kot res potekalo po maturi leta 1857? In kar je še bolj izzivalno, koliko je zgodba v nekih sestavnih delih pravzaprav fikcija, izmišljena, zlasti, koliko je nenadna Nežina smrt pravzaprav literarna konstrukcija?

Ta vprašanja so se navrgla slovenskim proučevalcem, medtem ko se hrvatska znanost spričo njih ni ustavljala, če mislim na to, da je Slavko Ježić, pisec doslej najboljše biografije o pisatelju (1964) v poglavju, naslovljenem Posjet pjesnikovu grobu i krštenje kod izvora Save, povzel zgodbo Karamfila kot resničen dogodek v celem, ne da bi se spraševal o problemu objektivne resničnosti oziroma fiktivnosti. Zdi se, da Ježić ni podvomil v letnico potovanja 1857, opirajoč se na pričevanja Šenoovega sina Milana, da se je tega leta pisatelj kot abiturient že drugič obrnil v naši Sevnici, kjer je tokrat predal svoji oboževanki Mariji Hočevnar venec lastnih, nemških pesmi. Letnici 1857 v prid govori tudi izrecna datacija pesmi Kod izvora Save. Na bohinskem jezeru, ki je prvič objavljena v t. i. Minervini izdaji (M. Senoa – S. Ježić, 1931). Dvom o potovanju po maturi je izrazil Mirko Rupel v svoji izdaji Karamfila (1934). Šenoov spremljevalec Alfonz Mosche je študiral gimnazijo v Zagrebu leto dni za Šenoo, toda le do leta 1856, ko je odšel v Trst in je tam končal zadnja dva razreda (z maturo 1858). Po Ruplovem mnenju je verjetneje, da je Šenoa s prijateljem potoval v gorenjske kraje pred maturo in je strnil dogodke v dobo po maturi. Neko oporo za to trditev mu je dala tudi pisateljeva biografija, ki jo je napisal Fr. Marković, s tem da je venec sonetov, v katerih se izraža navdih slovenskih gora, postavil

v leto 1855–57. Iz dejstva, da je bil Alfonz leta 1857 v Trstu, je izšla še druga Ruplova domneva, kar se tiče smeri potovanja, da naj bi šel pisatelj najprej v Trst, celo v Benetke in da bi si šele na poti nazaj ogledal Kranj in Gorenjsko.

Morebiti se komu zdi določanje resnične osnove Karamfila povsem postranskega pomena. Vendar to ne drži spričo dejstva, da večidel Šenoovo dijaško zgodbo jemljejo po črki in vidijo v njej podobo stvarnega dogajanja v celem. In tako so spet na naši strani podvomili o avtentičnosti dogodka, kateremu pripada v zgodbi naravnost pretresljiv pomen; mislim na smrt Neže, katere čisti in simpatični lik se še posebej bralcu vtisne v spomin. Prof. Slodnjak je v spremni besedi k tretji izdaji slovenskega Karamfila (Mala knjižnica 1952, ponatis v šolski Moji knjižnici Mladinske knjige 1965) napisal naslednje: »Nežina nenadna smrt najbrž ni zgodovinsko resnična, pač pa umetniško, kot dobrodošlo romantično-ironično sredstvo pripovednika, da je sploh mogel zaključiti povest . . . Šenoa je hotel zabrisati skoraj vse Nežine realne poteze, ki niso v zvezi s poglavitno idejo novele, samo v njenih nejevoljnih besedah nemškutarskemu Albertu . . . živi nekaj gorenjske deklishe odrezavosti. Sicer pa jo je v navdihu čudovite umetniške intuicije vso preobrazil v posebljenje Prešernove poezije, kakršna živi v čisti deklisiki in mladeniški duši.« Posebej zanimivo je pričevanje, da je mlademu Antonu Slodnjaku, poznejšemu sistematičnemu proučevalcu Prešernovega pesništva, pot do prvega slovenskega pesnika pokazal Šenoa v Karamfilu. (»Toda ob Šenoi je spoznal Prešerna in odslej mu ni bilo več obstanka na paši in na njivi.«)

Kar se tiče leta dogajanja, Slodnjak v navedeni spremni besedi sprejema letnico 1857, medtem ko pot prijateljev v Kranj in na Savico izgrajuje na domnevi, da sta se oba pred tem srečala v Trstu (pri Šenoi oba odhajata iz Zagreba). Poudarka vredna je njegova oznaka, da je potovanje in seznanjanje s Prešernom na abiturienta Šenoa vplivalo izrazito narodno uzaveščujoče, v smislu preobrazbe in aktiviranja sil k »vsestranskemu nacionalnemu dviganju hrvaškega naroda in najtesnejšemu sodelovanju Hrvatov in Slovencev.« Neža našemu literarnemu zgodovinarju pomeni »eno najlepših figur slovenskega dekleta« in ga spominja na Meto iz Cvetja v jeseni, medtem ko so mu krčmaričini spomini prista poročila o pesniku s prve roke, »tako da jih lahko prištevamo k najzgodnejšim in najzanimivejšim prispevkom v prešernoslovju.«

Ob Karamfilu ne gre prezreti interpretacije, ki jo je ob mnogih izvirnih zapažanjih proti razlagam o njegovi romantičnosti v korist realizma s polemičnim prizvokom zastavil in izdelal Zdenko Škreb (Umjetnost riječi 1956). Pravzaprav so se dileme romantika: realizem v zvezi s Šenoa lotevali malodane vsi, ki so se pobliže in temeljiteje zagledali v Šenoovo literarno oblikovanje (naj pri Hrvatih omenim vsaj Barca in Keršovanija). Za nas je posebej vredno pozornosti, kaj je napisal o tem Ivo Brnčić v Mentorju 1932: »Šenoa je nekak spoj romantike in realizma in je kot tak v hrvatski literaturi docela osamljen pojav. Romantični pol njegovega bitja pa je vendar le bolj zunanega, tehničnega značaja, je bolj neizogibna posledica tradicije nego pisateljeve notranje nujnosti; idejni temelj Šenoinega tvornega sveta je predvsem in izključno zdrav, neposreden, nekoliko preprost, a zato svež in v značaju globoko zasidran realizem, ki ga je romantika samo oplodila s pozornostjo za zgodovino in s sposobnostjo, pronikniti v tajno vzročnost razvoja naroda in družbe. S tem prefinjenim čutom se je mogel Šenoa poglobiti v hrvatsko preteklost, mogel je najti zveze med njo in sočasnostjo . . .«

Diskurz o temi: romantično in realistično v Šenoi bi zahteval več ko samo en referat, saj stališča tega ali onega vidika ni mogoče reševati z eno ali z nekaj glavnimi določilnimi potezami. V okviru razpravljanja o Karamfilu je mogoče reči vsaj toliko, da v Škrebovem prevzetem dokazovanju realistične strukturiranosti Karamfila marsikaj moti. Eden med njegovimi kriteriji je, »čemu služe sva ta gdje kad raznolika stilska sredstva, tj. kakav svet jet pisac gradi pred čitaocem s pomočju čitaočeve fantazije.« In ker v svetu Karamfila ni

nikakih skrivnostnih, zagonetnih, metafizičnih primerov, oziroma ker je v tem svetu človekova usoda odvisna od njega samega, se Šenoova novelica po mnenju zagrebškega teoretika ne more prištevati med romantične. Tudi ostali momenti, ki jih vseh na tem mestu ni časa nakazovati, vodijo Zdenka Škrebca do sklepanja: »Šenoa je realist, realist od glave do pete, bez trunca romantike u sebi.« Ugovori tej nekoliko vehementni trditvi so na dlani: emotivni elementi v Šenoovi dijaški zgodbi so poudarjeni, marsikje hipertrofirani, lik mlade Neže je nedvoumno poetiziran, absolutizacija pesništva sodi na raven, ki jo navadno imenujemo »romantično«. Ni zanikati, da se tako kot v drugih delih plodovitega pisca tudi v Karamfilu pojavljajo realistične sestavine, vendar te toliko ne prevladajo, da bi mogli spregledati silnice, ki so bolj kot kaj drugega romantičnega izvora. Najsprejemljivejše se zdi mnenje Iva Frangeša, ki je v zgodovini hrvatske književnosti (IV, Realizam, 1975) kvalificiral Karamfil kot »najlepšo romantično novelo hrvatske književnosti«, v kateri je – po njegovi sodbi – kulminirala Šenoova ljubezen do Slovencev, ki ga je spremljala vse življenje.

B. Ne glede na zunanje momente, kaj je Šenoo pripeljalo k Bohinjskemu jezeru in k Savici, so ga ti alpski kraji na vso moč prevzeli. Mladi zagrebški literat je na to pokrajino oprl celo več pesemskih stvaritev: obsežno, 500-vrstično lirsko-epsko kompozicijo Bohinjsko jezero, objavljeno v Naše gore listu 1863; preprosto, že omenjeno štirivrstično pesmico Kod izvora Save (z oznako 1857) in dva soneta ljubezenske vsebine: Labud in Snježnik, ki sta bila objavljena v Leptiru 1862 (prvi ju je povezal z našim planinskim svetom F. Vodnik v članku z naslovom Ob stoletnici rojstva A. Šenoa, v Modri ptici 1937/38).

Kantata *Bohinjsko jezero*, kot kompozicijo imenuje A. Slodnjak, je dvodelna, pesniško privzdignjena ponazoritev misli in občutij, ki so mladega hrvatskega entuziasta navdajala od jutra do večera: na vožnji po jezeru in zlasti pri slapu. Pesnitev bi zaslužila podrobnejšo analizo, česar se seveda na tem mestu ni mogoče lotiti. Povemo lahko vsaj to, da je kantata izrazito domoljubno ubrana (med domoljubne pesmi jo je uvrstil že Franjo Marković v prvi izdaji Šenoovih pesmi 1882), da izraža globoko pretresenost spričo veličastja gorske narave, da na mestih, z rahlo naslonitvijo na Krst asociira heroične tone Prešernove pesnitve (kot vemo iz Karamfila, je Prešernove poezije dala na pot mlademu Hrvatcu Neža v Kranju). Pri objavi je pesnik za informacijo domačemu bralcu dodal naslednjo opombo: »Bohinjsko jezero stoji u gornjoj Kranjskoj. Kroza nj teče trag Save po imenu Savica, što nedaleko u gori iz dva ždrijela izvire. Tu bijahu, veli se, stari Slovenci posljednji boj za svoju slobodu. Nek nikoga ne muti što sam mijenjao mjerilo, jer tu, mislim, može se čovjek ravnati po čustvu. Školastička pravila o prozodiji ne stvaraju harmonije.« Lahko rečemo: nenavadno zgodnje in bistroumno zapažanje o strukturiranju ritma!

Navedimo primer Šenoovega verza, in sicer tistega, kjer pesnik z menjavo dolžine vrstice ponazarja poobčutenje padca vodne gmote:

A – gle čuda! – s hridi strme / Dva staklena stupa grme, / I po gori / Švud se ori, / Ko u pjesmi stara slava, / Voda bistra gdje žamori: / Tu se rađa – naša Sava / Tu se rađa – / Tudijer u dubinu pada; / Svijetla joj se pjena blista / Ko ljeskanje srebra čista.

In pogled, ki naravnost spominja na Prešernov prizor:

Sinu sunce / Nad vrhunce: / A u svakoj kaplji sedam svijetlih pruga, / A u svakoj kaplji sva nebeska duga.

V pesnitvi lahko odkrijemo številne zgodovinske evokacije, v duhu časa so izrazito svobodoljubno in vseslovansko intonirane:

Da žrtvujem Slavstvu vrijednu diku, / Na tom krasnom gorskom žrtveniku ...

ali na drugem mestu:

Druga pesem, ki smo jo omenili: *Kod izvora Save*, je izšla iz istega občutja, vendar je v primeri s prvo ostala pri skromni fakturi pozdrava, ki ga pesnik od slapa po Savi pošilja v domovino (Ajte, laki vali, smjelo / U doline naručajl)

Za dve preostali pesmi *Labud* in *Snježnik* je dovolj reči, da sta po obliki soneta, celo s klasičnim prenosom primere iz narave na človekovo notranjost, vendar je pokrajina precej splošena na jezero in na mogočno sleme snežnega vrha.

C. Manj intimno, vendar opazno se je Šenoa ozrl po slovenski deželi v dveh pripovednih delih: v *Seljački buni*, kjer je zaradi celovitosti zgodovinskega dogajanja pritegnil v roman naše obsojalske hribe in brežiško okolico, in v novelici, ki je pri nas komaj znana *U akvariju* (1877), v kateri zgodbo situira v kopališče Dobrno. Tja je Šenoa zadnja leta življenja nekajkrat zanesla zdravstvena nuja, zato je okolje precej dobro poznal. Dogajanje samo po sebi je postavljeno v leto bosenske okupacije, nosilci dejanja so različni tuji gostje, pacienti in turisti, ki s slovensko okolico kot tako nimajo neposrednega stika. Šenoa je ob izvirnem ljubezenskem zapletu, ki bi ga konec koncev lahko situiral tudi kam drugam, uspel ponazoriti različne neposredne reakcije, ki jih je vzbujal odpor mohamedanskega prebivalstva proti prodiranju Avstrije. Tudi galerija oseb je precej spretno izrisana. Ob vsem tem pisatelj ni zanemaril včlenjevatih momente, ki pazljivega bralca opozarjajo na to, da letovišče s svojimi gosti iz vseh koncev Evrope leži sredi slovenske dežele.

Č. Šenoa je Slovence pogosto omenjal v svoji časnikarski publicistiki. Znano je, da je po prihodu v Prago kmalu postal dopisnik dnevnika *Pozor* in poklicni novinar. Že zgodaj je začel spremljati slovensko politično problematiko, kar dokazuje članek *Slovenski napredak i germanska bjesnoća*, objavljen v *Pozoru* 18. oktobra 1861. Njegova informiranost preseneča: »Mi taj narod ne zovemo 'kranjskim', već narodom slovenskim, koji je znatnosti slavenskoj po koju lijepu zvijezdu rodio.« Hvali slovensko marljivost in je mnenja da »narod prosti imade više svijesti narodne, a to kadšto više nego kod nas.« Celi, slovenskim temam posvečeni članki, so še: *Slovinci i politika* iz leta 1866, ta s protiprusko tendenco, ki je bila po porazu pri Kraljevem gradu posebno aktualna; pozneje dvakrat o Bleiweisu, ob njegovi 70-letnici in nekrolog v novembru 1881, malo pred svojo smrtjo. Sicer se različni drobci najdejo še marsikje, tako npr. v poročilu za *Pozor* iz leta 1862, v katerem poleg drugega ostro obsoja protislovensko Dežmanovo stališče in omenja, kako je srečal ljubljanskega kustosa pred štirimi leti v muzeju in govoril z njim. Da je Šenoa v Bleiweisu spoštoval političnega voditelja Slovencev, je razumljivo, prišel je v Ljubljano na slavnost ob 70-letnici slovenskega prvaka kot zastopnik Matice Hrvatske (njen podpredsednik). Ali, ko v prvih dveh feljtonih Praških listov (prav tako 1862) glosira slovenske razmere in imenuje Maribor »posljednja straža slovenstva . . . što za svoj narod i mari i bori se.« In v Vijencu 1878 poudarja pomen, ki pripada ustanovljeni stolici za slovanske jezike in književnosti na zagrebškem vseučilišču in izreka priznanje dotedanjemu delu dr. Celestina, vštevisi njegovi knjigi o Rusiji.

D. O slovenskem seznanjanju s Šenoa navajam nekaj podatkov iz zgodnje dobe, vsaj toliko, kolikor na enem mestu še niso bili zbrani. Ostalo je nezapaženo, da smo dobili prvi slovenski prevod Šenoa že leta 1875 in da je to bil Prijatelj Lovro (v *Narodu* 1875), torej dve leti po objavi v izvorniku. Prevod Karamfila (prev. J. Naglič) je registriral M. Rupel v svoji izdaji, tudi ta v *Narodu*, leta 1878. Prvi knjižni prevod iste novelice smo dobili leta 1906 (K. Ozvald), Rupel je glede na koncept serije Klasična dela (Zveza društev Šola in dom) objavil izvorni tekst s slovarčkom, po zadnji vojni smo dobili še dve (že omenjeni) izdaji. V prejšnje stoletje sodi še droben prevod povestice *Turopoljski top* (v 16. zv. *Gabrščkove Slovanske knjižnice*, 1894).

Omenjam še nekaj momentov iz Šenoovih stikov s Slovenci. Jože Gregorič je za časa študija v Zagrebu našel pismo Vatroslava Holza na naslov hrvatskega pisatelja (obj. DS 1939), v katerem naš publicist poziva naslovnika, naj bi skupaj pripravili odkritje spominske plošče na rojstni hiši S. Vraza. Do tega je res prišlo leta 1880 in je bil na njem navzoč tudi Šenoa, za to slovesnost je pripravil pesem za recitacijo, ki je znamenita po poanti, da je Stanko »i vaši i naš.« Ob Šenoovi zgodnji smrti je Narod objavil 4 članke in Slovenec enega: v Narodu je posebej zanimiv prvi, Levčev spominski zapis 15. dec., v katerem urednik Zvona omenja, kako so sedeli takrat, ob Bleiweisovih svečanostih leta 1878, skupaj s hrvatskim gostom in z Jurčičem v čitalnici ob vinski kaplji in kako je poslušal oba pisatelja, ki sta se menila o svojih bodočih spisih in kako da takrat ni mogel pomisliti, da bo obema tako kmalu pisal nekrolog. Dva članka je napisal Tavčar, ki je skupaj s Hribarjem in drugimi na pogrebu zastopal Slovence, in je v zboru s hrvatskimi kulturniki v imenu slovensko-hrvatske solidarnosti tudi spregovoril (podobno kot Hribar pri Sokolih). V Zvonu 1882 se je Šenoa in njegovega dela v širšem članku spomnil njegov praški tovariš, takrat gimnazijski ravnatelj v Bjelovaru, hrvatskoslovenski literarni informator in posrednik Josip Stare. Članek je precej na hitro napisan, zato je ostalo v njem nekaj napak, pomembni so predvsem Staretovi podatki o osebnih zvezah s hrvatskim pisateljem.

Za na konec dve misli, ki v budniški retoriki tistih časov ponazarjata Šenoovo živo zavest o jugoslovanski solidarnosti. Članek iz leta 1861 se končuje takole: »Slovenci dobro shvatiše svoju zadaču, krepko se drže i brane . . . jer znađu da će kulturu slavensku zajedno sa Hrvatima i Srbima nositi u istok, pa će Triglav kao straža proti intervenciji germanskoj dovijeka vikati: Stante!« Podobno izzveni še članek iz leta 1866: »Mi (Hrvatima) znademo da je sreća naše braće i naša sreća; zato i podvikujemo na raskršću nove dobe: Na noge Slovence!«

Tone Pretnar

Filozofska fakulteta v Ljubljani

O DEVOVEM DRAMSKEM VERZU

Ob 250. obletnici spevovrednikovega rojstva

1. *Uvodna pojasnila in omejitve.* Slovenska književna (Cenda, 1968: 327–40; Paternu, 1969: 237–42; Pogačnik, 1969: 149–50; Koruza, 1977: 100 in naprej; Legiša, 1977: 405–14), gledališka (Škerlj, 1973: 209, 224, 427, 437, 440, 441; Kreft, 1980: 1; 1980: 6–15) in glasbena (Cvetko, 1964: 125–6; Höfler, 1972: 123) veda je Devovo gledališko-glasbeno alegorijo že ustrezno klasificirala, osvetlila njeno notranjo organiziranost in zunanje spodbude; ugotovila je njeno programsko naravnost in ji glede nanjo določila mesto v pisaniškem leposlovnem ustvarjanju in Devovem pesniškem opusu: tu je zlasti pomembno razmerje med *Opereto* in pesmima *Kraynskeh modric žalovanje* in *Vesele kraynskeh modric* (Paternu, 1969: 237; Koruza, 1977: 82–99). Posebno pozornost je posvetila metričnemu ustroju besedila (Koruza, 1977: 137–58; Legiša, 1977: 411, 431): razmejila je verzno-kitične kompozicije arij od stihičnega dialoga v recitativu, oboje natančno analizirala (Koruza, 1977: 137–158) ter ob posameznih primerih opozorila na ljudsko genezo verza in njegovo umetniško funkcijo v novem zvrstnem položaju.